

کارگاه آموزشی اصول و فنون مصاحبه‌گری

۱۸ اسفند ۱۴۰۰

حمید مسعودی

عضو هیأت علمی گروه جامعه‌شناسی دانشگاه بیرجند

H M D M S O U D I

حمید مسعودی
دکتری جامعه‌شناسی
مدرس دانشگاه بیرجند
پژوهشگر اجتماعی

cv.Birjand.ac.ir/hmdmasoudi

H M D M S O U D I

در این کارگاه چه خواهیم گفت؟

چستی مصاحبه (تکنیک یا روش)

جایگاه مصاحبه در پژوهش‌های اجتماعی

اصول سه گانه مصاحبه (قبل، حین و بعد)

تکنیک‌ها و تجربیاتی برای انجام مصاحبه

تحلیل کلی خروجی مصاحبه

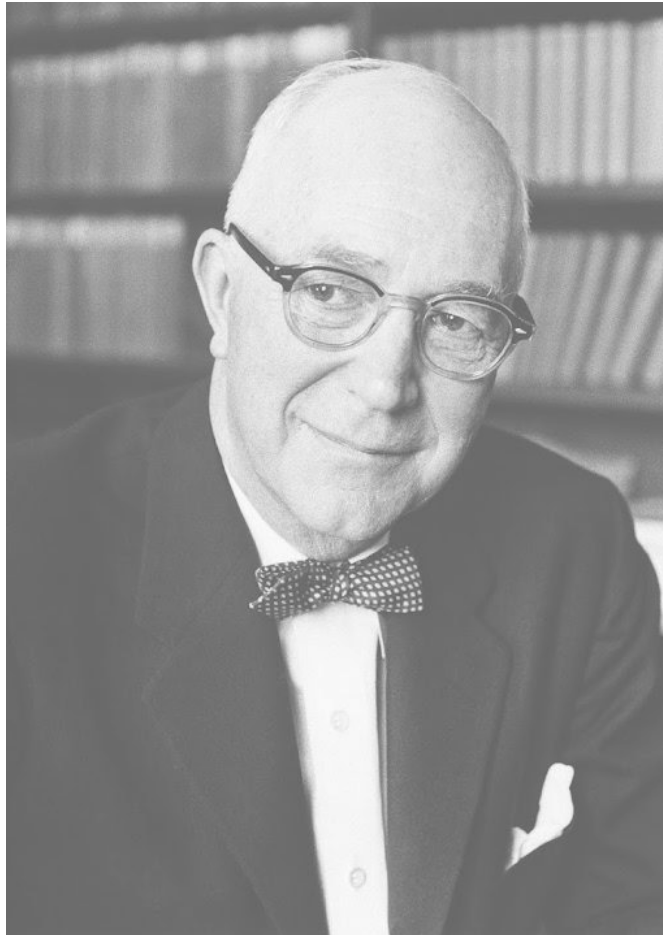

بررسی نمونه‌هایی از مصاحبه‌ها

معرفی کارگاه‌ها و منابع بیشتر

جی دلیو. آلپورت؛ روانکاو آمریکایی
اگر بخواهیم بدانیم دیگران چه احساس می کنند، چه
تجاربی دارند و چه به خاطر می آورند، عواطف و
رغبت‌های آنها چگونه است و علل اعمال آنها
چیست؟ چرا از خود آنها سؤال نکنیم؟

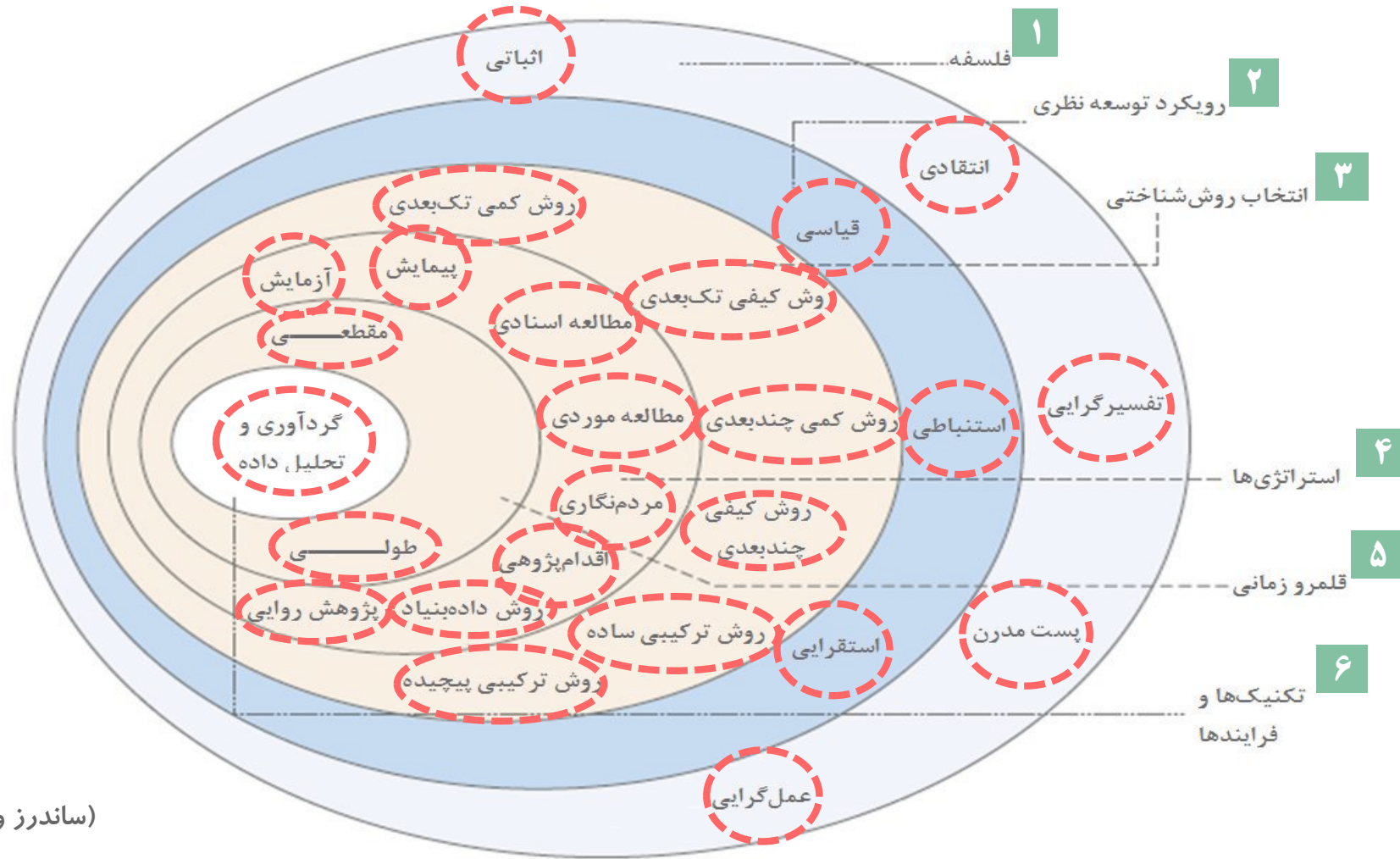

مصاحبه چیست؟

دیدن، شنیدن و گفتن ابزار کلیدی برای گردآوری داده‌ها است.
مصاحبه گفتگویی هدفمند است.
مصاحبه‌گر پرسش‌های از پیش تعیین‌شده‌ای را می‌پرسد.
پاسخگو با تفکر و تعقل به آنها جواب می‌دهد.
هدف این کار نیز کسب اطلاعات مرتبط با موضوع خاص است.
مصاحبه فرآیندی اجتماعی، تعاملی و ارتباط‌محور است.
امکان بررسی موضوعات پیچیده، حساس و عمیق را فراهم می‌سازد.
در مصاحبه گفتگو توسط محقق کنترل و هدایت می‌شود.

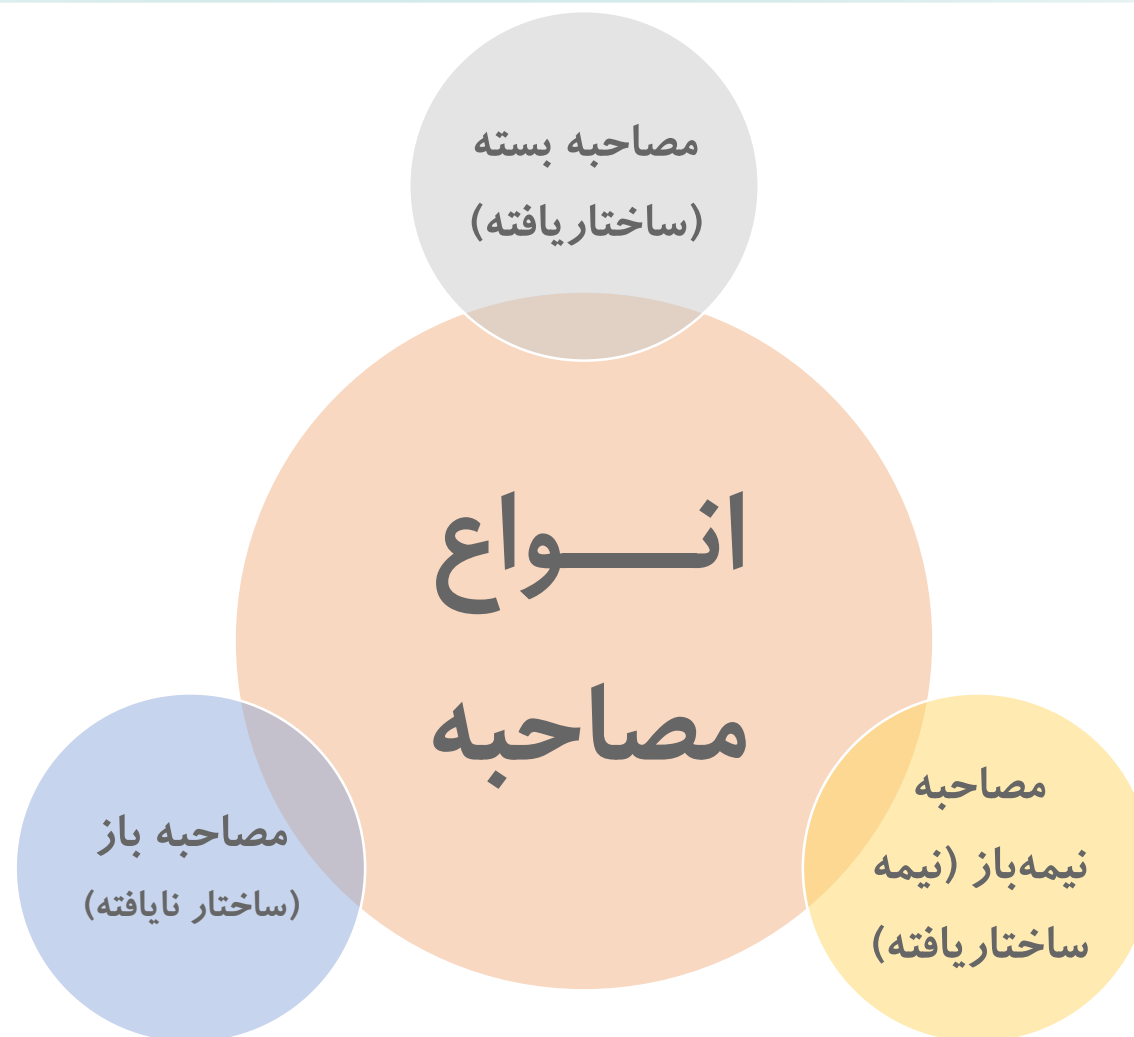

مصاحبه در لایه‌های پياز پژوهش

(ساندرز و همکاران، ۲۰۱۶: ۱۲۴)

انواع مصاحبه چیست و چه کاربردی دارد؟

الزامات و اصول انجام مصاحبه

قبل

توانمندی مصاحبه‌گر
طراحی مصاحبه‌نامه
دسترسی به اطلاعات مورد نیاز
درک سؤالات توسط پاسخگو
انگیزه و زمان کافی برای پاسخگویی
ایمان به اثرگذاری نتایج مصاحبه
چهره ظاهری و جنسیت
زبان یا نحوه سخن گفتن مصاحبه‌گر
مدارک و مستندات تحقیق
اطلاعاتی از مصاحبه‌شونده
تمرین فرضی
هماهنگی دستیار

حین

ایجاد ارتباط مؤثر
ایجاد جو دوستانه
ایجاد انگیزه در پاسخگو
جلب اعتماد و اطمینان
صریح بودن، راستگو بودن
رعایت موقعیت اجتماعی افراد
جلب همکاری پاسخگو
همدلی با مصاحبه‌شونده
زمان و مکان مصاحبه
نمایش توجه و عکس‌العمل مناسب
نظم و ترتیب در پرسش‌ها
دریافت داستان و نه پاسخ کوتاه

بعد

بررسی وضعیت ضبط محتوا
مرور یادداشت‌ها و تقویت آن
پیاده‌سازی صوت مصاحبه‌ها
ارتباط مجدد با مصاحبه‌شونده
ورود متن به نرم‌افزارها
ذخیره‌سازی متن‌های مصاحبه
کدگذاری و تحلیل مصاحبه‌ها
ارسال یافته‌ها با مصاحبه‌شونده
محرم‌انگی یافته‌ها و مشخصات
انتشار در نشریات و گزارش‌ها
طراحی مدل‌ها و الگوهای کیفی
بازنگری یافته‌ها پس از بازخورد

نگارش پروتکل مصاحبه

ابزاری برای کمک به مصاحبه کننده
امکان دریافت مهم ترین اطلاعات
حذف موارد زائد حین مصاحبه
ارائه مراقبت های حین مصاحبه
فراتر از پرسش های مصاحبه

نمونه ماتریس پروتکل مصاحبه

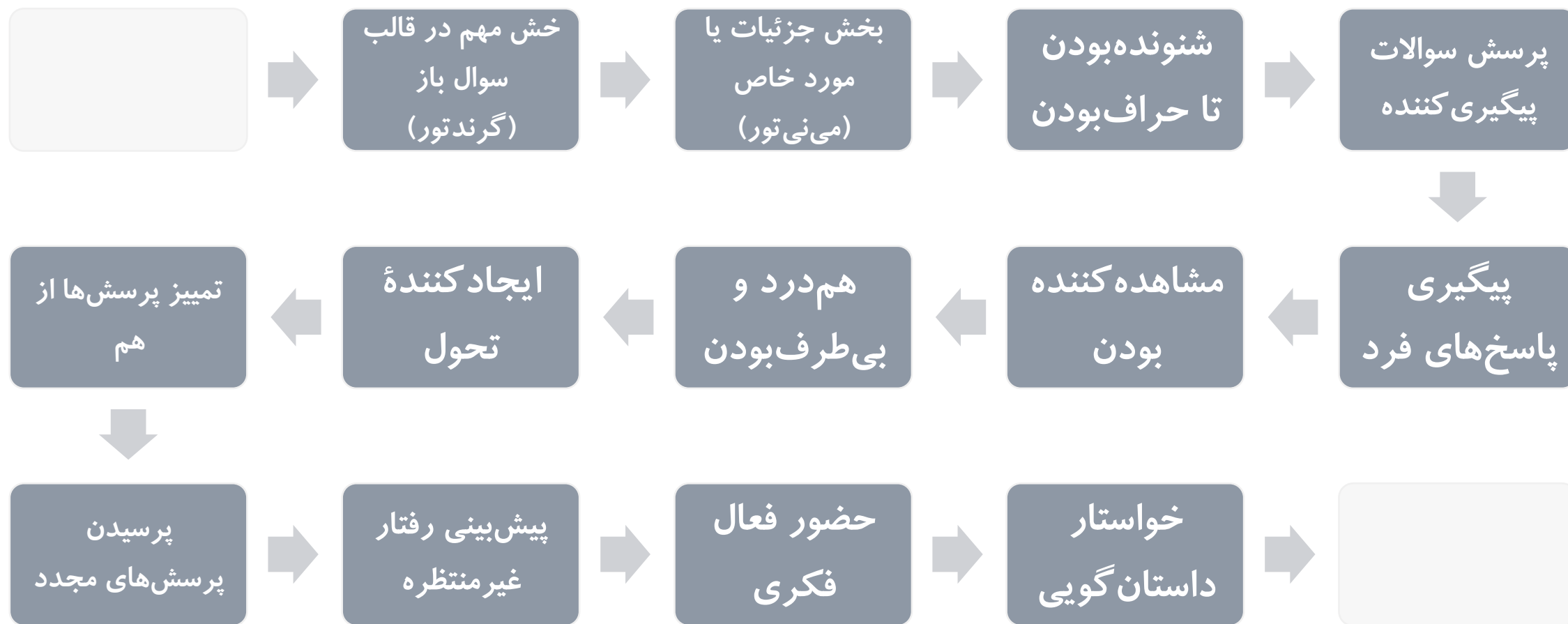
پرسش های مصاحبه	اطلاعات زمینه ای	پرسش پژوهشی اول	پرسش پژوهشی دوم	پرسش پژوهشی سوم
پرسش اول مصاحبه	*			
پرسش دوم مصاحبه	*			
پرسش سوم مصاحبه		*		
پرسش چهارم مصاحبه		*	*	
پرسش پنجم مصاحبه			*	
پرسش ششم مصاحبه			*	*
پرسش هفتم مصاحبه				*
پرسش هشتم مصاحبه		*	*	*
پرسش نهم مصاحبه	*			
پرسش دهم مصاحبه	*			

* برگرفته از کاستیلو-مونتویا، ۲۰۱۶، ص ۸۲۱

انواع سؤال های مصاحبه

بنی اسدی و
صالحی، ۱۳۹۸

فرد کلیدی در مصاحبه کیست؟

نخبگان
بشر دوست

نقش کلیدی در
فرایندها

نقش کلیدی در
سازمان

فوق نخبگان

نخبگان هیبریدی

خاص بودن فرد

مشارکت
اجتماعی

درگیر مسئله

مهارت ارتباطی

مصاحبه‌شونده را چگونه پیدا کنیم؟

مصاحبهٔ روایتی و واقعه‌مدار

مصاحبهٔ روایتی، وضعیتی ایجاد می‌کند که مصاحبه‌شونده تشویق و تحریک می‌شود تا داستانی دربارهٔ واقعه‌ای تجربه‌شده در زندگی و بافت اجتماعی خود روایت کند. مصاحبهٔ واقعه‌مدار نوع ویژه‌ای از مصاحبهٔ روایتی است که با اجرای آن مصاحبه‌شوندگان رخدادها یا جنبه‌هایی از زندگی روزمرهٔ خود را توصیف و روایت می‌کنند (فلیک، ۲۰۰۰). این مصاحبه در پاسخ به انتقادات به الگوی پرسش و پاسخ در مصاحبه‌های سنتی مطرح می‌شود.

انتقادهایی به مصاحبه‌های سنتی

- تحمیل ساختار به مصاحبه‌شونده در گزینش طرح و موضوعات
- نظم‌دهی مصاحبه‌کننده به سؤالات
- بیان سؤالات با واژگان مصاحبه‌کننده
- طرح سؤالات مستقل از بافت و درک معنا

مصاحبه روایتی و واقعه مدار

ویژگی‌های مصاحبه واقعه‌مدار (فلیک، ۲۰۰۰، حریری، ۱۳۸۵)

ویژگی‌ها

تعداد افراد در یک نشست	عمدتاً انفرادی است.
نوع داده‌ها	مبتنی بر اظهارات زمینه مدار در قالب روایت است.
ساختار	نیمه ساختار یافته است.
نوع سؤالات	مبتنی بر تجربیات و رفتار است.
اجرای مصاحبه	مبتنی بر راهنمای مصاحبه است.
جمله‌بندی سؤالات	طرح سؤالات باز، ارائه مثال‌های روشن‌کننده در سؤالات در صورت لزوم، طرح سؤالات اکتشافی و پیرو در صورت لزوم.
تمرکز مصاحبه	موقعیت‌ها و رخدادهایی که طی آن مصاحبه‌شونده تجاربی در ارتباط با مسئله مورد نظر داشته است.
اظهارات مصاحبه‌کننده	بر اساس ربط موضوعی در ذهن وی انجام می‌شود.
فرایند شکل‌گیری حقایق در مصاحبه	سریع‌تر از رویکردهایی که با سؤالات مستقیم، مفاهیم انتزاعی را مورد پرسش قرار می‌دهند.

برهمند نیلوفر، ناخدا مریم، فهیمی نیا فاطمه، نظری مهین (۱۳۹۶). کاربرد مصاحبه واقعه‌مدار در مطالعات رفتار اطلاع‌یابی سلامت. تعامل انسان و اطلاعات. ۱۳۹۶؛ ۴ (۱)

جلسات بحث سازمان‌دهی شده

گروه از افراد مطلع کلیدی

بازنمایی نظرات و تجربیات افراد

تأثیرپذیری افراد از یکدیگر

نیازمند کنترل فرامصاحبه‌ای

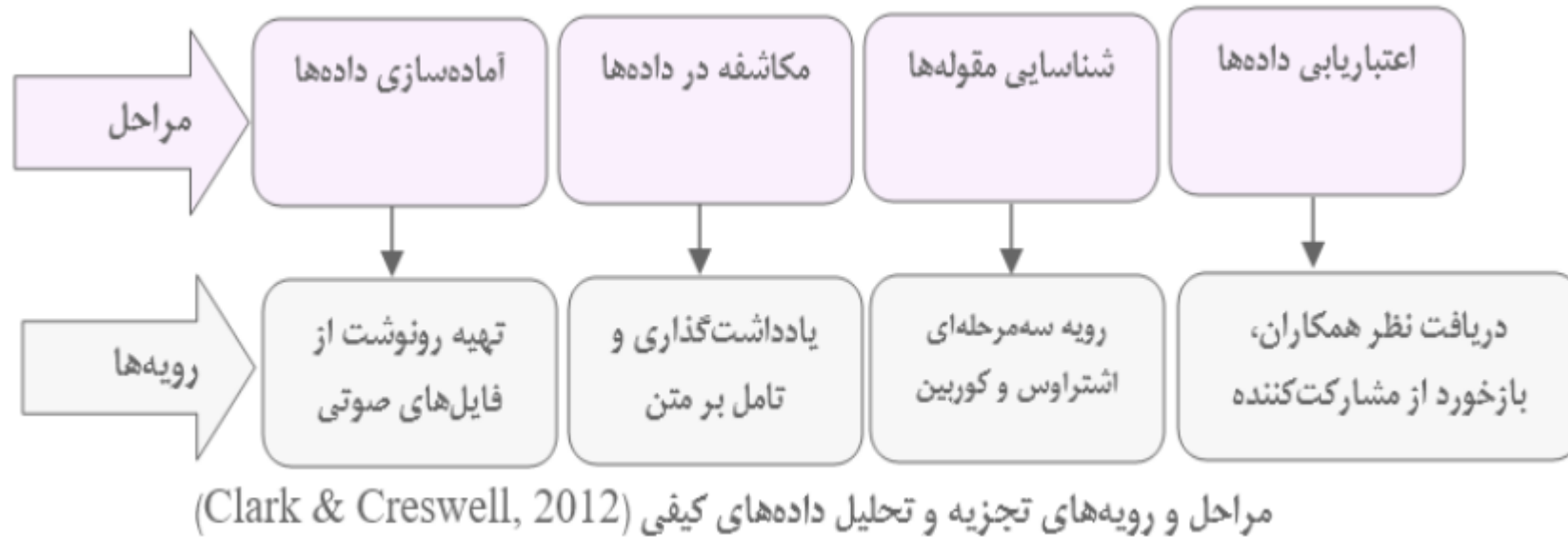
انجام چند مصاحبه در یک زمان

شبیه‌سازی جذاب‌تر فضای مصاحبه

تحلیل مصاحبه و کدگذاری

یک پرسش مهم: چرا روش تحقیق کیفی؟

متن مورد نیاز برای تحلیل کیفی می‌تواند:
مصاحبه یا سخنرانی یا هر محتوای صوتی پیاده شده باشد.
متن مکتوب همچون کتاب، پیام و ... باشد.
تصاویر یا برش‌هایی از فیلم باشد.

تحلیل مصاحبه و کدگذاری؛ سه مرحله کلیدی در کدگذاری متن

کدگذاری باز

خرد کردن و فهم متن و پیوند اجزاء بدست آمده با یکدیگر و تدوین مقوله ها و منظم کردن شان بر اساس روند زمانی.

قطعه قطعه کردن متن، دسته بندی و چسباندن مفاهیم مهم، هر مفهوم، جمله، پاراگراف و ... یک کد.

کدگذاری محوری

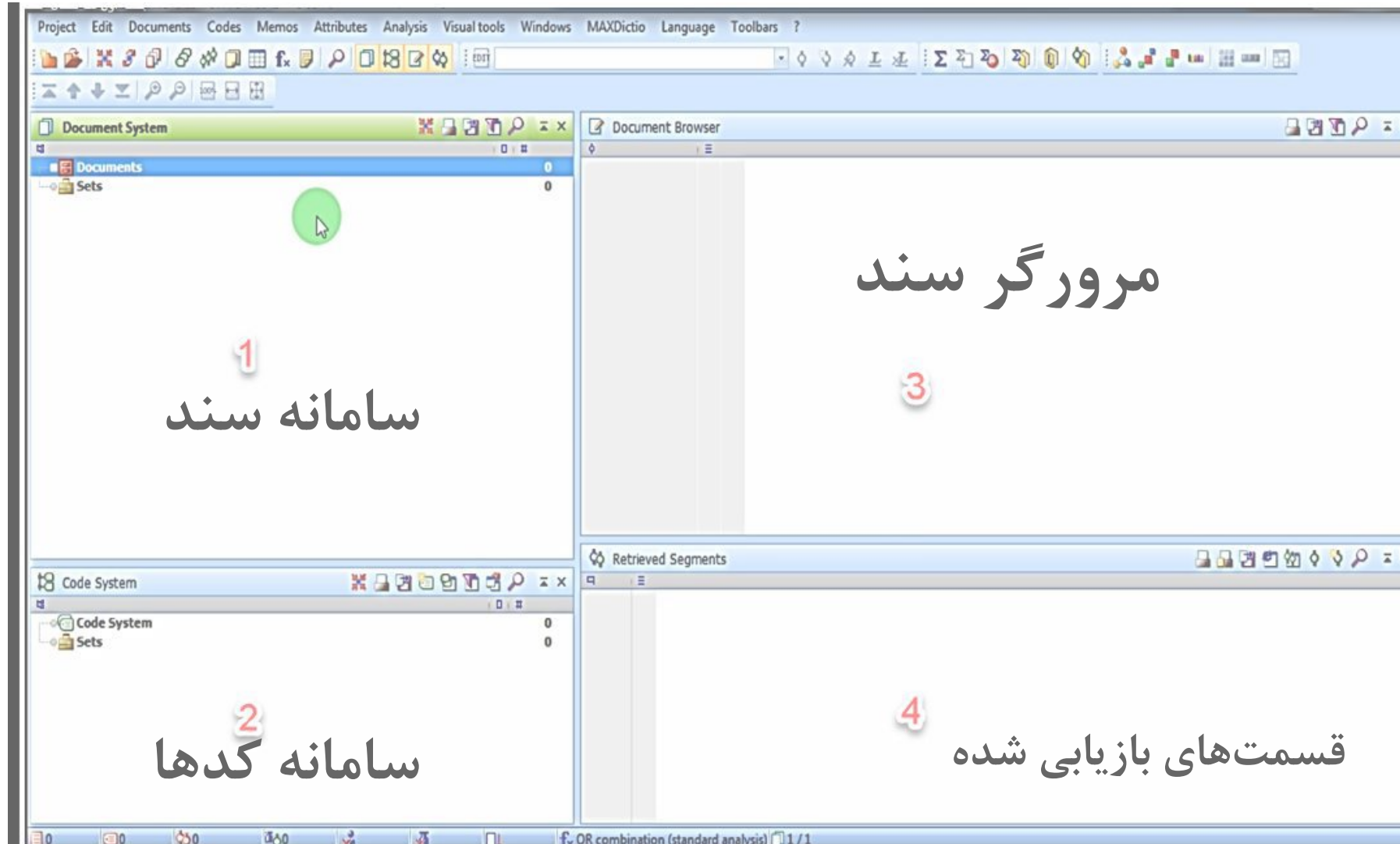
پالایش و تفکیک مقوله های بدست آمده از کدگذاری باز. انتخاب مقولات مهم تر و ضروری تر و مرتبط تر، ترکیب کدهای باز با یکدیگر.

کدگذاری گزینشی

حالت انتزاعی تر کدگذاری محوری، احصای پیوندهای بیشتر، فرمول بندی، طبقه بندی و نیل به کد هسته ای و ارائه تصویر اجتماعی از متن.

اگر کدگذاری را فراگیریم، در مصاحبه بیشتر دقت می کنیم.

تحلیل مصاحبه و کدگذاری؛ فضای نرم افزار MAXQDA

روایی و پایایی داده‌های حاصل از مصاحبه

روایی یا اعتبار

باورپذیری: بررسی جزئیات روند انجام تحقیق

اطمینان‌پذیری: حسابرسی یافته‌ها و دسترسی به داده‌های خام،

خلاصه‌ها، بازسازی داده‌ها و انطباق یافته‌ها

تأییدپذیری: مشاهده نمونه‌متن‌های خام در گزارش

انتقال‌پذیری: امکان تعمیم‌دهی یافته‌ها (توصیف غنی، تحلیل

میان‌موردی و رویه‌های ویژه کدگذاری)

پایایی یا قابلیت اعتماد

۱. تکرار پژوهش در نمونه‌های بیشتر

۲. ارائه مستندات (تصاویر، متن، مشاهدات)

۳. مصاحبه با تنوع مختلفی از پاسخگویان

۴. بازگشت یافته‌ها به مصاحبه‌شوندگان

روایی و پایایی داده‌های حاصل از مصاحبه

مثال:

تبلیغات شرکت‌های گردشگری: مشاهده و تکرار تبلیغات مختلف برای گردشگری در اطراف مخاطبان باعث شده است که آنها وضعیت گردشگری ازدواج را در برخی از نقاط مطلع شوند. به طوریکه اطلاع پیدا کرده بودند، برخی زوجین به مشهد، کیش و یا ترکیه سفر می‌کنند تا دوره ماه عسل را سپری کنند، بنابراین این موضوع عامل محرکی برای آنها نیز به حساب می‌آید.

یکی از دوستانم می‌گفت که کلی شرکت هستن که مشورت می‌دن و تبلیغ می‌کنن. جدیداً هم شرکت‌هایی هستن که برای عروسی خارج از کشور دارن تبلیغ می‌کنن.

معرفی محرمانه مصاحبه‌شوندگان

مثال:

خلاصه جدول مشخصات مشارکت‌کنندگان پژوهش

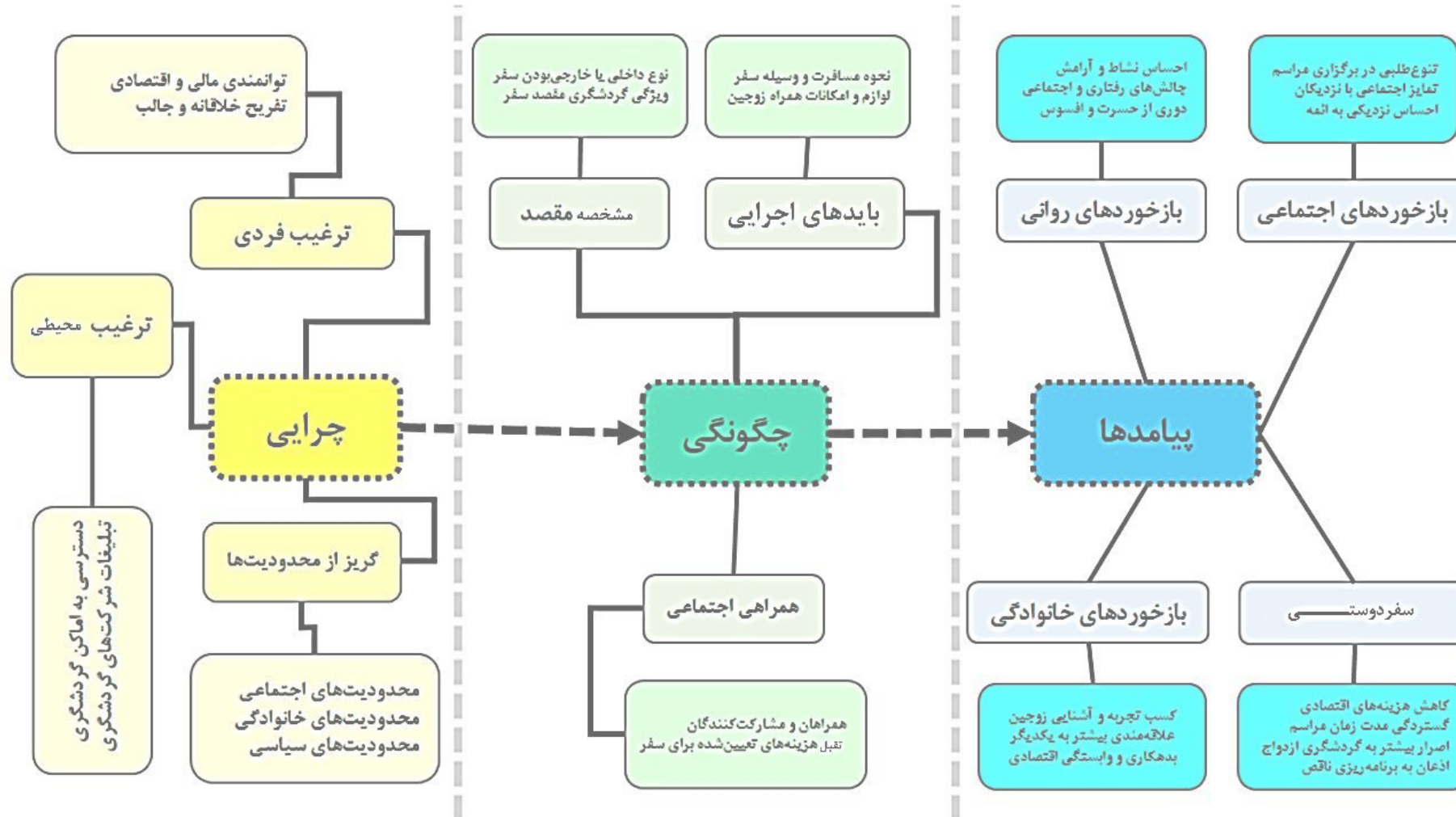
مکان مصاحبه	تاریخ مصاحبه	شغل و تحصیلات مادر	منطقه محل سکونت	طبقه اجتماعی	سن	name-Doc
پارک بانوان معصومیه	۹۹/۴/۱۲	خانه‌دار	معصومیه	متوسط	۲۱	مصاحبه ۱ (A)
پارک بانوان معصومیه	۹۹/۴/۱۲	تکنیسین رادیولوژی	توحید	متوسط رو به بالا	۲۱	مصاحبه ۲ (B)
پارک مهرشهر	۹۹/۴/۱۳	خانه‌دار	مهرشهر	متوسط رو به پایین	۲۱	مصاحبه ۳ (C)
پارک الهام	۹۹/۴/۱۴	خانه‌دار	شهید آوینی	متوسط	۲۱	مصاحبه ۴ (D)

آخوندی و اکبری آواز؛ ۱۴۰۰

خروجی نهایی تحلیل حاصل از مصاحبه

مثال:

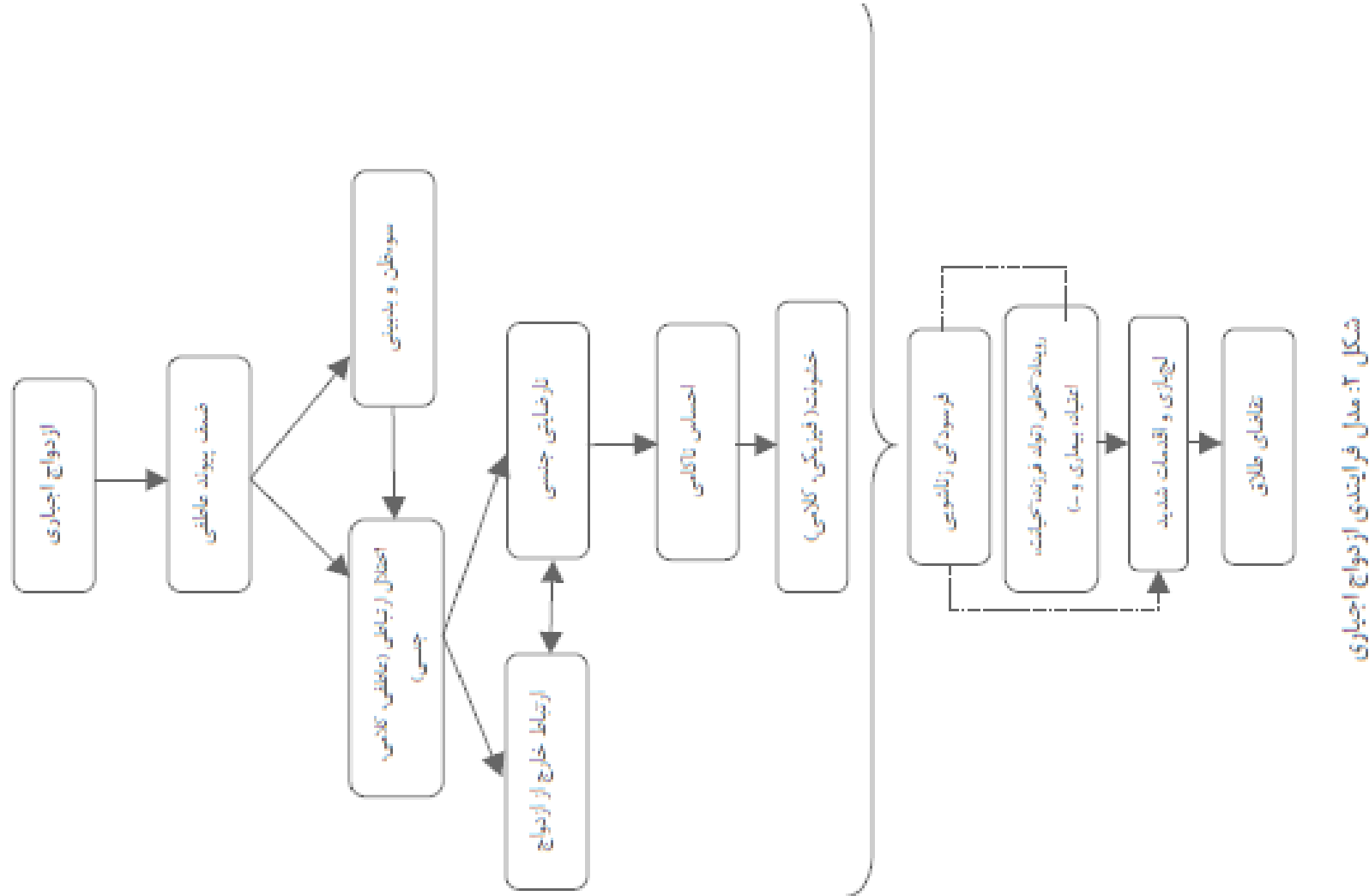

مدل مضامین گردشگری ازدواج

خروجی نهایی تحلیل حاصل از مصاحبه

مثال:

فولادیان و شجاعی، ۱۳۹۹

راهنمای کار با نرم‌افزارهای تحلیل کیفی (مصاحبه‌ها)

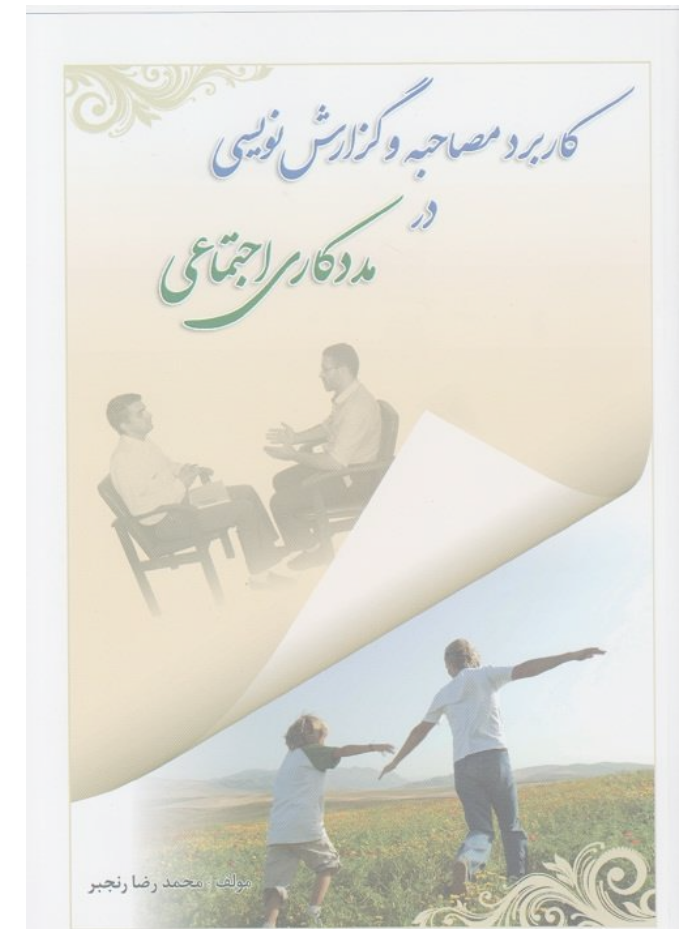
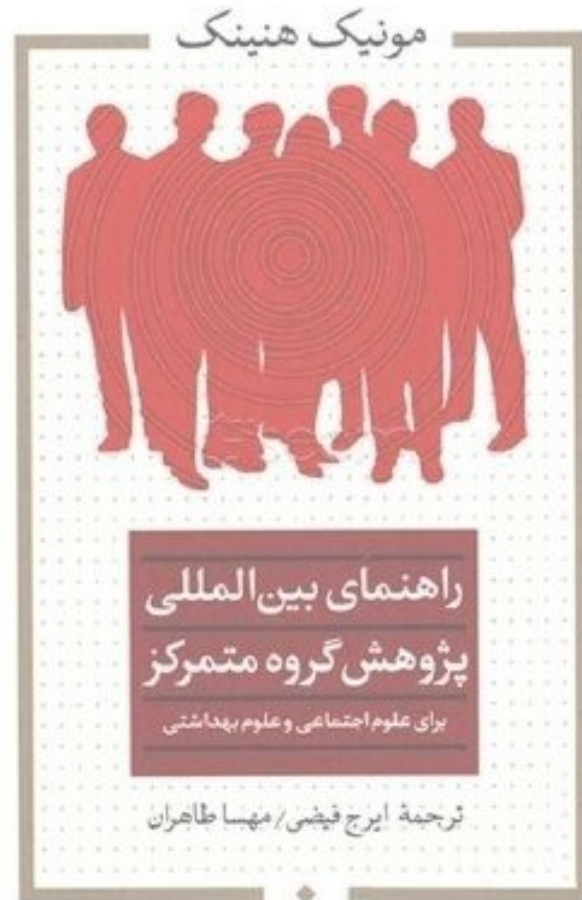
راهنمای انجام مشاهده پژوهشی و تحلیل آن

کارگاه عملی مصاحبه‌های فردی و گروهی

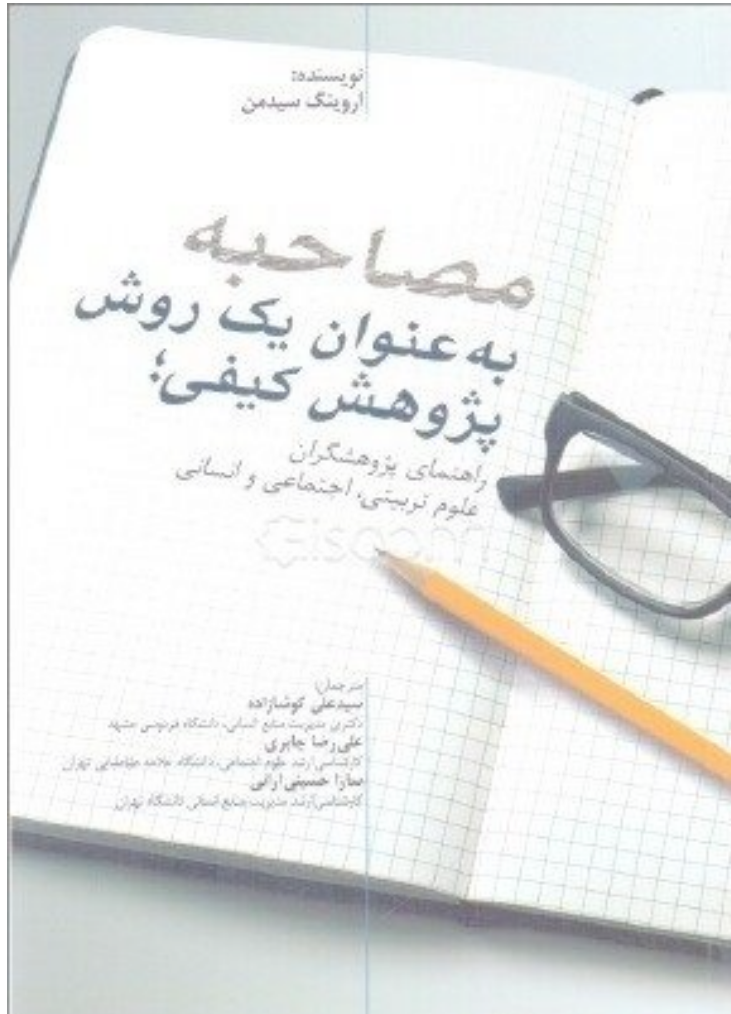
انتشار یافته‌های حاصل از مصاحبه‌های پژوهشی

تکنیک‌های کدگذاری و ارتقای مهارت کدگذاری

مروری بر مصاحبه‌های برتر پژوهشی

معرفی منابعی برای مطالعه بیشتر

معرفی منابعی برای مطالعه بیشتر

- برهمند نیلوفر، ناخدا مریم، فهیمی نیا فاطمه، نظری مهین (۱۳۹۶). کاربرد مصاحبه واقعهمدار در مطالعات رفتار اطلاع‌یابی سلامت. نشریه تعامل انسان و اطلاعات. ۱۳۹۶؛ ۴ (۱) [\(\(دریافت مقاله\)\)](#)
- خواستار، حمزه. (۱۳۸۸). ارایه‌ی روشی برای محاسبه‌ی پایایی مرحله‌ی کدگذاری در مصاحبه‌های پژوهشی. حوزه و دانشگاه روش شناسی علوم انسانی، ۱۵ (۵۸)، ۱۶۱-۱۷۴. [\(\(دریافت مقاله\)\)](#)
- بنی اسد، علی؛ صالحی، کیوان. (۱۳۹۸). مقدمه‌ای بر اصول و فرایند ساخت و رواسازی پروتکل مصاحبه. نامه آموزش عالی، ۱۲ (۴۶)، ۱۷۷-۲۰۳. [\(\(دریافت مقاله\)\)](#)
- حسینی، مریم (۱۳۹۴). معرفی روش گروه کانونی و کاربرد آن در تحقیقات، اداره کل پژوهش و سنجش صدا و سیما. [\(\(دریافت کتاب\)\)](#)
- رامبد، معصومه. (۱۳۹۷). مصاحبه: معمول ترین روش جمع آوری داده ها در تحقیق کیفی. مجله علوم پزشکی صدرا، ۶ (۴)، ۳۰۳-۳۱۶. [\(\(دریافت مقاله\)\)](#)
- طالبان، محمدرضا. (۱۳۹۹). دو صد گفته چون نیم کردار نیست: نقدی روششناختی بر تکنیک‌های پرسشنامه و مصاحبه. مجله مطالعات اجتماعی ایران، ۱۴ (۱)، ۹۴-۱۱۹. [\(\(دریافت مقاله\)\)](#)

سالم و پیروز باشیپر.

H M D M S O U D I